

Signe Riisalo
Sotsiaalkaitseminister
Sotsiaalministeerium
maris.malzer@sm.ee

Teie: 03.06.2022, nr 1.2-2/77-1

Meie: digitaalallkirjas nr 1-8-2/22/28

Arvamus heaolu arengukava 2020-2030 eelnõule

Lp Signe Riisalo

MTÜ Lastekaitse Liit tänab Sotsiaalministeeriumi võimaluse eest esitada arvamus heaolu arengukava 2020-2030 eelnõule. Olles esitanud Sotsiaalministeeriumile omapoolsed tähelepanekud 2021 jaanuaris Vabariigi Valitsuse korralduse „Heaolu arengukava 2023-2030 koostamise ettepaneku heakskiitmine“ eelnõule (kiri nr 1-8/2/21/5)¹, ning 23.11.2021 eelnõu mustandversioonile², jääb Lastekaitse Liit viidatud arvamusel väljendatud seisukohtade juurde, paludes käsitleda arvamusi seotud dokumendina. Lastekaitse Liit lähtub käesolevas arvamusel lapse õiguste perspektiivist.

Heaolu arengukava juhtkomitee liikmena toetab Lastekaitse Liit arengukava eelnõud tervikuna, heameelt teeb asjaolu, et kaasamisprotsessis Lastekaitse Liidu poolt tehtud ettepanekutest on leidnud paljud koha ka käesolevas eelnõus. Positiivne, et läbivalt on pööratud suuremat rõhku ligipääsetavusele tervikuna ja ennetuse olulisusele. Samuti on positiivne, et arengukava rõhutab, et: integreeritud, kvaliteetsed ja kättesaadavad sotsiaal-, haridus- ja tervishoiuvaldkonna teenused, mille keskmel on laps ja pere, on sündimust toetava perepoliitika osa. Sündimuse soodustamise kõrval on oluline toetada neid lapsi, kes on juba olemas. See tähendab lapsedõbraliku keskkonna loomist kõigile Eestimaa lastele ja eritähelpanu suunamist neile lastele, kes on erivajadusega, kogevad vägivalda, on vanemliku hooleta või muul moel abi vajavad.

Samas jääb selgusetuks, miks tugispetsialistide vajaduse puhul ei peetud Riigikontrolli auditi (2020) tulemusi piisavalt usaldusväärseks, ning eelnõus viidatakse ainult 2018 OSKA raportile (vt eelnõu lk 11). Tugispetsialistide vajadus on väga tõsine teema, kusjuures vajaduse määramisel tuleb arvesse võtta ka spetsialistide vanust (nt Vaimse tervise roheline raamat³ viitab nt, et suur osa psühhiaatritest on juba pensioniealised või lähiajal sellesse vanusesse jõudmas).

Oluline on riigil leida ka sedastatule kate nii finants-kui inimressursside näol, et realiseeruks muu hulgas eelnõus lk 10 rõhutatut: Ennetus, aga ka suurima abivajadusega lastele ja peredele suunatud teenused jm tugimeetmed vajavad senisest enam tähelepanu. Laste heaolule tervikliku

¹ Lisatud käesolevale arvamusel. Vaata lähemalt: <https://www.lastekaitseliit.ee/wp-content/uploads/2022/02/1-8-2-21-5-Arvamus-Vabariigi-Valitsuse-korralduse-Heaolu-arengukava-20232030-koostamise-ettepaneku-heakskiitmine-eelnoule.pdf>

² Ettepanekud leitavad Heaolu arengukava 2020-2030 mitteametliku kooskõlastusringi kooskõlastustabelist.

³ Vaata lähemalt: <https://www.sm.ee/uudised/vaimse-tervise-roheline-raamat-sai-valitsuse-heakskiidu>

ja mitmekülgse vaate saamiseks on vajalik eri valdkondades ja valdkondade üleselt laste ja perede olukorda seirata ning poliitikameetmete tõhusust ja mõju hinnata.

Eesti valdkondadeülese ennetuse kontseptsiooni (2021)⁴ kohaselt on ennetuse eesmärk toetada kogu elanikkonna aga eeskätt laste ja noorte arengut, toimetulekut ja heaolu. Ennetus on oluline inimese terve elukaare vältel, kuid riskikäitumise ja vaimse tervise probleemide ennetuse osas on põhiorhk aga lasted ja noortel. Tõhusa ennetuse mõju kandub üle täiskasvanuikka – suurendab elu jooksul inimese heaolu, parandab toimetulekut ja mõjutab tervisekäitumist.

Lastekaitse Liit avaldab siiski muret, et riik ei koostatud eraldi valdkondadeülest laste ja perede arengukava, ning Laste ja perede arengukava 2012–2020⁵ eesmärkide edasise killustamise üle erinevate arengukavade vahel, mistõttu võivad osad lapse õiguste ja heaolu perspektiivist olulised senise LPA eesmärgid/meetmed jääda sel viisil katmata. Vabariigi Valitsuse „Heaolu arengukava 2023–2030 koostamise ettepaneku heakskiitmine“ eelnõu kohaselt nii heaolu kui laste ja perede arengukava põhieesmärgid on aktuaalsed ka arengukava järgmisel perioodil, samas räägiti seal ainult põhieesmärkidest. Eelnimetatud eelnõus oli märgitud, et laste ja perede arengukava periood lõppeb 2020. aastal, ning valdkonna areng on uue heaolu arengukava valmimiseni kaetud laste ja perede programmiga 2020–2023⁶. Samas antud programm ei kajasta näiteks lapse õiguse edendamisega seonduvat (eelkõige LPA meede 3.1. - elanikkonna teadlikkuse tõstmine lapse õigustest; lapse osaluse ja kaasatuse suurendamine indiviidi- ja ühiskonnatasandil; lapse meediateadlikkuse tõstmine ja turvalisema meediakeskkonna arendamine; järelevalve lapse õiguste tagamiseks ÜRO lapse õiguste konventsioonis sätestatud õiguste tagamise seire ja regulaarne analüüsimine), mis ei ole leidnud kohta ka 2020 kooskõlastusele esitatud Rahvastiku ja sidusa ühiskonna arengukava 2021-2030 eelnõus, ega ka hiljem vastu võetud Sidusa Eesti Arengukavas 2021-2030)⁷, ega paraku ka käesolevas eelnõus.

Samas on ÜRO lapse õiguste konventsiooniga liitunud riikide valitsustel kohustus teavitada rahvast konventsiooni sätetest. Riigid peavad aktiivselt võtma kasutusele meetmeid, et jõuda kõigi vanuserühmadeni, nii laste kui täiskasvanuteni ja riigi erinevate kogukondadeni. ÜRO lapse õiguste komitee on rõhutanud vajadust lisada lapse õigustest teavitamine kooliprogrammi ning lastega töötavate inimeste väljaõppesse. Samavõrd oluline on ka valitsusväliste organisatsioonide ja meedia roll ühiskonna teadlikkuse tõstmisel ja lapse õiguste propageerimises.

Eelnevale juhtis tähelepanu ka ÜRO Lapse Õiguste Komitee oma lõppjärelustes Eesti teise kuni neljanda perioodilise aruande kohta, kus ka muu hulgas rõhutas⁸, et tervitatav on laste- ja perede arengukava 2012–2020 ja lastekaitse nõukogu moodustamine 2016. aastal, mille ülesanne on riikliku lastekaitse poliitika eesmärkide seadmine ja nimetatud eesmärkide saavutamiseks vajalike tegevuste koordineerimine. Siiski oli komitee mures selle üle, et osalisriigil puudub terviklik valdkondadevaheline lapse õiguste poliitika, mis tagaks, et kõik riiklikud poliitikad ja programmid vastavad konventsioonile. Seega soovitas ÜRO Lapse Õiguste Komitee, et Eesti tugevdaks lastekaitse nõukogu ministriumide ülest mandaati, et tagada nõukogule piisavad õigused kõigi konventsiooni rakendamise seotud tegevuste valdkondadeülel, riiklikul, piirkondlikul ja kohalikul tasandil koordineerimisel ning tagaks

⁴ Vaata lähemalt: <https://www.siseministeerium.ee/ennetus-peab-olema-valdkondade-ulene>

⁵ Vaata lähemalt: https://lastekaitseliit.ee/wp-content/uploads/2012/03/Laste_ja_perede_arengukava_2012-2020.pdf

⁶ Arvutivõrgus leitav: https://www.sm.ee/sites/default/files/lisa_7_laste_ja_perede_programm_2020_2023.pdf

⁷ Vaata lähemalt: <https://www.kul.ee/siduseesti2030>

⁸ Vaata lähemalt: https://www.lastekaitseliit.ee/wp-content/uploads/2022/05/lok_soovitused_eeesti_keeles.pdf

selle tõhusaks toimimiseks vajalike inim-, tehniliste- ja rahaliste vahendite olemasolu. Samuti arendaks terviklikku lastepoliitikat, mis hõlmaks kõiki konventsiooniga kaetud valdkondi ning kindlustaks eri valitsusasutuste vahelise koordineerimise ja vastastikuse täiendamise, ning et selle pinnalt arendataks välja strateegia koos rakendusosaga, mida toetaks piisav hulk inim-, tehnilisi- ja rahalisi vahendeid.

Euroopa Liidu Komisjon võttis 2021 vastu esimese tervikliku ELi lapse õiguste strateegia⁹ ning ettepaneku nõukogu soovitusel, millega luuakse Euroopa lastegarantii¹⁰, et edendada vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse ohus olevate laste võrdseid võimalusi. Strateegiaga¹¹ võttis komisjon endale kohustuse tuua lapsed ja nende parimad huvid oma sise- ja välistegevuse kaudu ELi poliitika keskmesse, lähtudes seejuures subsidiaarsuse põhimõttest. Positiivne oli strateegia koostamise protsessis laste aktiivne kaasamine, arvesse on võetud rohkem kui 10 000 lapse seisukohti ja soovitusi, sealhulgas ka Eesti lastelt. Laste sõnum 13. üleeuroopalisel lapse õiguste foorumil (2020): *Meil on vaja strateegiat, mis kaasab kõiki lapsi ja toetab haavatavas olukorras olevaid lapsi, ning meil on vaja strateegiat, mis edendab ja toetab meie õigust osaleda meid mõjutavate otsuste tegemises. Sest mitte midagi, mida otsustatakse laste eest, ei tohiks otsustada ilma lasteta. On aeg laste osalus normaliseerida*¹². Eurochild Laste Nõukogus Eesti esindajana tegutsenud Kärg Valner Lastekaitse Liidu Noortekogust rõhutas foorumil, et enne kui saame rääkida osalusest, peavad poliitikakujundajad kindlustama, et erineva taustaga lapsed oleksid oma õigustest teadlikud¹³.

Seega on meie, täiskasvanute, omavalitsuse ja riigi, roll anda lastele võimalus avaldada oma arvamust, võimaldada tegeleda asjadega, mis neil silma särama panevad ja olla toeks. Kuulata muret ja pakkuda lahendusi ning toetavaid meetmeid mitmekülgselt arenguks, lähtudes ikka ja alati lapse parimatest huvidest. Deklareerimisest on vaja jõuda tegudeni. Seega on vaja eelnõus püstitatud eesmärkide täitmiseks tagada ka rahastus, sh pikemate plaanide (ääremaade toetamine, haldussuutlikkuse tasandamine, tugispetsialistide juurdekasvu tagamine, lastekaitsetöötajate motiveerimine jne) elluviimiseks. Kolmkümmend üks aastat tagasi, 37 päeva pärast omariikluse taastamist, ratifitseeris Eesti Vabariik ÜRO Lapse õiguste konventsiooni¹⁴, mille üheks põhiprintsiibiks on lapse parimatest huvidest lähtumine. Iga lapse puhul. Igas lapsi puudutavas otsuses. Iga otsustaja poolt. „Oleks ju väga lühinägelik Eesti omariikluse igikestvuse seisukohalt, kui me käsitleksime asju ainult kitsalt ja ei pööraks põhitähelepanu laste õigustele,“ rõhutas 19 aastat hiljem toonane õiguskantsler Indrek Teder¹⁵.

⁹ COM (2021) 142 final. Komisjoni teatis Euroopa Parlamendile, Nõukogule, Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteele ning Regioonide Komiteele: ELi lapse õiguste strateegia. Arvutivõrgus kättesaadav: <https://eur-lex.europa.eu/legalcontent/ET/TXT/HTML/?uri=CELEX:52021DC0142&from=en>

¹⁰ Nende meetmete toetamiseks on ELi rahalised vahendid kättesaadavad nii Euroopa Sotsiaalfond pluss (ESF +) kui ka Euroopa Regionaalarengu Fondi, InvestEU ning taastamise ja vastupanuvõime rahastu kaudu. Vaata lähemalt: COM (2021) 137 final. Proposal for a Council recommendation Establishing a European Child Guarantee. Arvutivõrgus kättesaadav: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/PDF/?uri=CELEX:52021DC0137&from=EN>

¹¹ Strateegia aluseks on ÜRO lapse õiguste konventsioon ja selle kolm fakultatiivprotokollit ning ÜRO puuetega inimeste õiguste konventsioon ja strateegia annab panuse ÜRO kestliku arengu eesmärkide saavutamisse. Samuti on sellel seosed Euroopa Nõukogu laste õiguste standarditega ja lapse õiguste strateegiaga aastateks 2016-2021.

¹² Loe lähemalt: 13. üleeuroopaline lapse õiguste foorum, 2020. Arvutivõrgus kättesaadav: https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/scic_child_forum_2020_conference_report_v7.pdf

¹³ Ibid 11, lk 9.

¹⁴ Eesti Vabariik ühines lapse õiguste konventsiooniga Eesti Vabariigi Ülemnõukogu 26. septembri 1991. a. otsuse (RT 1991, 35, 428) alusel, ühinemiskiri anti hoiule ÜRO peasekretärile 20. oktoobril 1991. a. ning konventsioon jõustus Eesti suhtes 20. novembril 1991. a. Arvutivõrgus kättesaadav: <https://www.riigiteataja.ee/akt/24016>

¹⁵ Indrek Tederi ettekanne Riigikogu täiskogu päevakorrapunktis "Olulise tähtsusega riiklik küsimus: laste õiguste tagamine" 3.06.2010. (Suulise ettekande kirjalik tekst). Arvutivõrgus kättesaadav:

Lapsed peavad riigile olema olulised kogu aeg, mitte ainult tuleviku vaates, täiskasvanuina - tööjõu ja maksumaksjatena. Kui otsused puudutavad lapsi ja laste heaolu suurendamist, siis need otsused on vaja alati teha parteipoliitikat kõrvale jättes ning leida konsensus erakondadeülevalt - lapse huvisid arvestavalt ja aega kaotamata. Islandi peaminister Katrin Jakobsdóttiri kohaselt nõuab inimõiguste edendamine poliitilist julgust ja tahet. Oma riigi eest vastutame ju kõik koos ja igäüks eraldi, nagu on öelnud Eesti president Lennart Meri.

Igakülgsel koostööle lootma jäädes ning edaspidi jätkuvalt valmis protsessi panustama.

Lugupidamisega,

Varje Ojala

/allkirjastatud digitaalselt/

MTÜ Lastekaitse Liit juhatuse liige

Koostaja: Helika Saar helika.saar@lastekaitseliit.ee